

Kavramsal Netlik Bir Dinden Öğrenme Modeli

Yazar: Mualla Selçuk

Türkçe, Pegem Akademi, Ankara, 2022, 252 sayfa.

Habibe Erva UÇAK*

Kavramsal Netlik Modeli¹, kitabın yazarı Mualla Selçuk² tarafından uzun süren akademik çalışmalar neticesinde tasarlanmış bir dinden öğrenme modelidir. Yazar'ın bilimsel ve akademik geçmişi hem modelin daha iyi anlaşılmasını hem de Model'in ortaya çıkış serüveninin izinin sürülmesini sağlayabilir. Mualla Selçuk, din eğitimi alanının kuramsal temellerini tartışmış, temel kavramlarını yapılandırmış, kültürlerarası ve dinler arası eğitim modelleri alanlarında çeşitli uluslararası projeler yürütmüş, bildiriler sunmuş ve yayınlar üretmiş bir bilim insanıdır. Model, bu uzun soluklu bilimsel süreçte olgunlaşmış, bu bilimsel etkinlikler ve projeler sürecinde yapılan istişare ve geri bildirimlerle güncellenmiş³ ve bu kitapla son halini almıştır.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim Dalı

e-posta: ervaucak55@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4654-6741.

Atıf/Cite as: Uçak, Habibe Erva. "Kitap Tanıtımı: Kavramsal Netlik Bir Dinden Öğrenme Modeli". Dini Araştırmalar 25/63 (Aralık 2022), 695-699.

- 1 Kavramsal Netlik Modeli bundan sonra "Model" kısaltması ile kullanılmıştır.
- 2 Prof. Dr. Mualla Selçuk, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı'nın ilk öğretim üyelerinden biri olup akademisyen/eğitimci kimliğinin yanı sıra kariyer hayatında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı, Eğitim Bilimleri Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölüm Başkanlığı, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurul Üyeliği gibi ulusal anlamda idarecilik görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca Uluslararası Din Eğitimi Birliği'nin (Religious Education Association-REA) ilk Müslüman başkanı olarak seçilmiş, Uluslararası Din Eğitimi ve Değerler Derneği'nin (ISREV) dönem başkanlığını ve kurul üyeliğini yürütmüştür.
- 3 Bu bilimsel etkinliklerin en çarpıcı örnekleri Dünya Görüşü (An Islamic Worldview) ile İslamiyet ve Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü projeleridir. Bk. John Volk vd. An

Kitabın hedefi, yazar tarafından kavramlar etrafında farklı bağlamlarda oluşturulan bilgilerin anlamlı bir şekilde örgütlenmesi sonucunda ortaya çıkan Model'in yaygınlaşması ve din dersi öğretmenlerine ulaşmasıdır. Kitap, teori-pratik bütünlüğünü merkeze alarak din eğitiminin kavramsal netlik sağlama-sı yoluyla ulaşılabilecek yeni sorumluluk alanına işaret etmektir. Kavramsal netlik bir öğrenme/öğretme modeli olarak zihin alışkanlıklarının eleştirel yan-sıması yoluyla referans çerçeveleri üzerine düşünmeyi hedeflemektedir. Yeni bir anlayış düzeyine ulaşabilmek için yeni bir öğrenme eğilimi ve bilmenin yeni yollarına diyalojik yöntemlerle ve dönüştürücü bir eğitim yaklaşımıyla yönelme imkânı sunan analitik bir Model'dir. Model'in odağında din eğiti-mi, Tanrı-insan-alem arasında barışçıl ilişkiler sürdürmeyi hedefleyen ve yeni görme biçimleri oluşmasını destekleyici eşik kavramları önceleyen ilişkisel bir faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir. Öğretimin daimî ve asli bir unsuru olarak din dersi öğretmenine bir çağrı niteliği taşıyan kitap, öğretmenlerin bil-gi birikimlerini bir bilgeliğe dönüştürme yollarını göstermeye çalışmaktadır. Öğretmene ve öğretim ortamına buyurucu, tek taraflı normatif bir yaklaşımdan ziyade çift yönlü etkileşime ve katkıya açık bir tasarım mevcuttur. Kitap-ta kullanılan dil, hedef kitleye uygunluk açısından sade tutulmaya çalışılmış, konu ve kavramlar alanın tartışma ve problemlerinden yalıtılarak sade bir şe-kilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Din eğitiminde bilgi yaşam ilişkisine odaklanan eser literatürde hem içe-rik hem metodolojik olarak özgün bir çalışma niteliği taşımaktadır. Öncelikle kavram öğretimine yönelik olarak Türkçe literatürde özgün bir model, yakla-şım ya da yöntemin bulunmadığını söylemek mümkündür.⁴ Bu yönüyle yazar tarafından geliştirilen, boyutlandırılan ve dini ahlaki kavramların kendi kültü-rel, tarihsel, teolojik, güncel ve sembolik karakteristik özellikleri ile uyumlu, özgün bir modelin literatüre kazandırılması oldukça önemli bir adımdır.

Kitaplaşma sürecinin aynı zamanda bir yenilikçi ve etkileşimli bir öğren-me/öğretim süreci ile eş zamanlı olarak yürütüldüğü, kitabın yazım aşaması-nın da kendine ait bir özgünlüğü bulunduğu anlaşılmaktadır. Kitap, yazarın danışmanlığında yürütülen ve “Dini Kavramlar ve Öğrenme Ortamları” adlı

Islamic Worldview from Turkey (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2017). Mualla Sel-çuk vd. *İslamiyet-Hıristiyanlık Kavramları Sözlüğü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Ya-yınları, 2013).

4 Kavram Öğretimi yaklaşım ve yöntemlerinin analizi için Bk. Habibe Erva Uçak, *İlköğ-retim DKAB Öğretmenlerinin Kavram ve Kavram Öğretimine İlişkin Görüşleri* (Anka-ra: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

doktora dersinin bir ürünü olarak doktora öğrencilerinin⁵ katkıları ile ortaya çıkmıştır. Model'in işlendiği çalışmanın yöntemi, paydaşların her birinin kendi özgünlüğü, özgürlüğü ve sorumluluğu ile sürece dahil olmalarını sağlayan *işbirlikli* öğrenme yöntemi olduğu ifade edilmektedir. Kitaplaşma sürecinde benimsenen yöntem; sistematik grup çalışmaları, periyodik uygulamalar, diyalektik sorgulamalar, alan uzmanları ile düzenlenen atölyeler ve online öğrenme deneyimleri ile zenginleştirilmiştir. Çalışma grubunun her bir basamakta danışman Selçuk'un çerçeve- kaynak metnine ilişkin “ne hissettim, ne düşündüm, ne eklemek istiyorum, neden ve nasıl” odak soruları etrafında kendi bağlantılarından hareketle anlamlı bütünler oluşturularak ulaştıkları içerik “yansıtıcı düşünceler” başlığı altında yer almaktadır. Düşünme akışının ve kolektif akıl yürütmenin devamında ise “kaynağa dönüş” formülasyonu ile danışman Selçuk tarafından basamak ve içeriğin düşünce çevrimi tamamlanmıştır.

Eserin “Din Dersi Öğretmeni, Karşılaşma Ahlakı ve Kavramsal Netlik” başlığı taşıyan 1. bölümünde Model'in inşa edildiği *Karşılaşma Ahlakı ve Dinden Öğrenme* gibi temel kavramlar ele alınmıştır. Bu bölümde Model'in belirli ontolojik, epistemik ve ahlaki temellerinin yapılandırılmasının yanı sıra belirli bir insan ve iletişim tasavvurunun bulunduğu ve zemininin insan, insan onuru, çoğulculuk, inanç-davranış bütünlüğü, karşılaşma ahlakı ve dinden öğrenme kavramları ile kavramsal ilişkiler kurularak inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Kitabın 2. Bölümünde “Kavramsal Netlik Modeli” yer almaktadır. Bu Model için beş basamak önerilmektedir:

1. Basamak Mevcut Durum Üzerinde Düşünme: Gönül Gözüyle Görmek: Bu basamak öğrencilerin mevcut durum hakkında düşünmelerini, yaşantılarını daha yakından gözlemlmelerini ve inançlarının kaynağının farkına varmalarını sağlayarak karşılaşmalarını daha sorumlu davranışlar ortaya koymalarına imkân verecek bir kazanıma işaret etmektedir. Gönül gözüyle görmek deyiimi ile akıl, kalp ve davranışlar arasında bir sentezin oluşması, buradan hareketle de öğrencilerin konfor alanından çıkarak bu senteze odaklanmalarını sağlamak hedeflenmiştir.

2. Basamak Metin Bağlam İlişkisini Keşfetmek: İlahi Mesajın Dönüştürücü Etkisine Açılmak: Bu basamak, kavramları açıklığa kavuşturabilecek Kur'anî ve Peygamberî ölçütleri geliştirebilecek ve teolojik temellerini ortaya koyabilecek bağlamsal bir çalışmaya karşılık gelmektedir. Tarihsel-eleştirel

5 Büşra Taşkan, Elif Çakır, Habibe Erva Uçak, Vildan Ceylan.

bir analiz olarak bu basamak Kur'an ile iletişim çabalarına sistematik bir anlayış kazandırmayı ve öğrencilerin bağlamsal düşünme becerilerini gelişmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

3. *Basamak Kişisel Gelişim Üzerine Düşünme: Benim İçin Ne İfade Ediyor? Hardal Tanesi Prensibi:* Öğrencinin öğretim ortamına aktarılan kavramın kendisi için ne anlama geldiği sorusunu sorma imkânına sahip olduğu basamaktır. Çabanın değerini imgeleyen hardal tanesi prensibinden hareketle kavramların, kişisel anlamda yapıcı, yaratıcı ve olumlu özelliklerin gelişmesine katkısı sorgulanmaktadır. Bu basamağın önemi, konu ve kavramlar ile örülü öğrenme/ bilgi nesneleri karşısında öğrencinin kendi bireysel gerçekliği ile vahyin rehberliğinde anlam örüntüleri inşa etmesinin amaçlanmasıdır.

4. *Basamak Ortak İyiyeye Katılım: Söz Eylem:* Bu basamak insanların ayırım görmedikleri ve kendilerinin de başka insanları araç olarak görmedikleri bir anlayış geliştirerek insan-insan, insan-çevre, insan-toplum ilişkilerini olumlu beceriler ile desteklemenin merkeze alındığı aşamadır. Ortak iyiyi inşa etmede din eğitiminden alabileceğimiz bir rehberlik insana ve insanlar arası ilişkilere temas edeceği gibi insanın evren karşısındaki konumu ve sorumluluğuna da işaret edecektir. Bu basamakta sosyal inşaları anlamak için kullanılacak olay ve olgular arasında kurulan ilişki testi “Neye inanıyorum, Ne yapıyorum, Niçin” sorularına dayanmaktadır.

5. *Basamak İçeriği Değer Pedagojisiyle Bütünleştirmek: Şükürle Bezenmiş ve Şifa Bulmuş Karşılaşmalar:* Bu basamak dönüştürücü pedagojilerin içerikle ilişkilendirilmesinin hedeflendiği ve kavramın hayatla bütünleştirilmesinin yolunun ne olduğunun sorulduğu aşamadır. Değerleri hayatın tikel durumlarında etkin bir biçimde yaşamak için bir duruş sahibi olmaya yardım etmeyi öncelemektedir.

Eserde basamaklar ele alınırken bazen bilimsel çalışmaların verilerinden hareketle basamağın ilişkilendirilmesi bazen de basamağa ilişkin hayal gücünün sınıf ortamına taşındığı imgesel metinlerin yer alması din eğitiminde yeni yöntem arayışlarına ayrı bir vizyon kazandırmaktadır.

Modelin işlem basamakları muhteva, amaç ve çalışma grubunun özelliklerine göre ayrı ayrı, basamakların kombine edilerek ya da bütün halinde çalışabilir bir niteliktedir ve bu yönüyle uygulayıcılara hem içeriksek hem yöntemsel bir esneklik sağladığını söylemek mümkündür.

Kitabın 3. Bölümünde Model'in uygulandığı “Umut” Makalesine örnek bir çalışma olarak yer ayrılmıştır. Metnin kitap içeriğine dahil edilmesinin,

okuyucuların ön bilgi stoklarını harekete geçirme, modelin aşamaları ve ana unsurlarının örnek bir kavram üzerinden somutlaştırma, modelin kazanımlarını uygulama ile bütünleştirme becerisinin izlenmesi gibi pratik ve işlevsel yönlerinin olduğu söylenebilir.

Kitabın 4. Bölümünde Model'in gelişim süreçlerindeki bilimsel etkinliklerde yer alan Dr. Havva Sinem Uğurlu ile yapılan söyleşi yer almaktadır. Aynı bölümde öğretmen olmanın anlamı üzerine düşünmeye davet eden, hayal gücünün ve metaforların etkin bir şekilde kullanıldığı "Dijital Dünyada Öğretmen Olmak" başlıklı varoluşsal sorular soran metaforik bir senaryo yer almaktadır. Bölümün sonunda ise Model'den öğrenilenler her basamak için özet bir şekilde ele alınarak Model'in çekirdek kavramları vurgulanmıştır.

Kitabın 5. Bölümünde din eğitimi ile ilgili konulara kavramlar üzerinden yaklaşma becerisini geliştirebilmek için ileri okumalara yer verilmiştir. Bu bölüm yazarın kendi savları üzerinde düşünme ve fikirlerinin olgunlaşması imkânını sağlayan uluslararası bildiri, kitap bölümü ya da makale olarak yayımlanmış metinlerden oluşmaktadır.

Bilinç ve eylemlilik bütünlüğünü merkeze alarak kavramsal netliğe ulaşmayı çabalayan, insanın kendisi ve çevresi ile olan varoluşsal ve ahlaki ilişkilerinde Yaradan'ı referans olarak izah etmesini sağlamaya çalışan ve sürekli keşif halinde olarak konu ve kavramları soru haline getiren bir din eğitimi tasarımı umutlandırıcı bir adımdır. Eserin içeriksel, yöntemsel özgünlüğünün yanı sıra çizdiği projeksiyonun din eğitimi alanında önemli bir boşluğu dolduracağı, özellikle kavram öğretimine çok ciddi bir bakış açısı kazandıracağı, bilginin örgütlenmesi için bireyleri cesaretlendireceği, arayış içinde olanların yollarını aydınlatacağı ve ilham vereceği düşünülmektedir. Bununla beraber Model'e ilişkin uygulama örneklerinin arttırılması, farklı eğitim düzeylerinde uygulanması ve sonuçlarının analiz edilmesi, alan araştırmaları ile etkililiğinin tespit edilmesi ve etki alanının genişletilmesi önerilerinde bulunmak mümkündür.

